

Down Syndrome News and Update, Volume 1, No. 4 1999 Making Inclusion Work for Children with Down Syndrome By: Stephanie Lorenz, U.K.

הכותבת אספה נתונים ממדגם של 400 משפחות שילדיהם למדו בבתי ספר משלבים; מתגובותיהם לשאלונים ניתן עכשיו לתת כמה כללים/הנחיות מה עושה את השילוב למוצלח וכיצד יש לבצעו;

מודלים של תמיכה:

נתונים מחקריים מראים שניתן לשלב את רוב רובם של ילדי תסמונת דאון בבית ספר רגיל המשלב אותם ובהצלחה. מחקרים כמו של קנינגהם (Cunningham, C. 1998, Trends and outcomes in educational placements for children with Down Syndrome, European Journal of special needs Education)

מראים שההשמה הזו מובילה להישגים אקדמיים ולהישגים חברתיים וגם מגבירים את יכולתו של הילד ליצור חברויות שהן מעבר לבית הספר. לכן רוב ההורים באנגליה מעדיפים כיום את האופציה הזו של שילוב.

בכמה אזורים במדינה ישנם יותר מ- 80% מילדי בית הספר היסודי ו- 50% מילדי חטיבה עליונה המשולבים בבתי ספר רגילים. ישנם רשויות חינוך מקומיות המערימות קשיים על הורים אשר צריכים להילחם על משאבים מתאימים לשילוב ילדם. כך למשל ממדגם של 315 משפחות אשר ילדיהם שוהים בשילוב כ- 29% מהם נתקלו בקשיים עם הרשות החינוכית המקומית.

למרות שישנם ילדי דאון היכולים להשתלב ברוב הפעילויות עם מעט מאוד עזרה, בדרך כלל, תועלת תצמח רק אם יילד יש גישה במשך רוב זמן שהותו בבית הספר לסייעת או למורה תומכת; "classroom assistant or support teacher"

המשימות הלימודיות צריכות להיות מותאמות על מנת להבטיח שהן מתאימות ורלבנטיות עבור הילד.

כמובן שישנם תלמידים שזקוקים לתמיכה מינימלית בלבד, אך בדרך כלל זה אינו מומלץ. כל ילד יפיק תועלת משהות ללא השגחה, אשר תאפשר לילד לפתח כישורי עצמאות וגם להתערבב עם חבריו לכיתה; מצד שני, זה בלתי אפשרי למורת הכיתה העסוקה מאוד להעביר תוכנית לימודים גמישה ומתאימה לילד בעצמה (מבלי לפגוע בשאר תלמידה).

מחקר לאומי שנערך על ידי כותבת המאמר לאחרונה, הראה שרוב ילדי תסמונת דאון באנגליה בבתי ספר רגילים/משלבים, נתמכו על ידי **learning support assistant** בין 20 ל- 27 שעות בשבוע. מהילדים במדגם 58% בגיל היסודי, ו- 61% בגיל החטיבה העליונה, לא קיבלו תמיכה בזמן הארוחות, בזמן ההפסקות ובזמן ריכוז כללי של הכיתה. 25% בגיל בית הספר היסודי ו- 18% בגיל התיכון השתתפו בשיעורים כמו התעמלות דרמה ומוסיקה ללא כל תמיכה; אבל רק 2-3% לא נתמכו מבחינה אקדמית.

רוב משרדי החינוך המקומיים מציעים לילד "חבילה סטנדרטית של תמיכה" מבלי לשקול מי צריך יותר תמיכה ומי זקוק לפחות תמיכה.

הנתונים שהתקבלו מההורים מצביעים על כך שרוב ילדי תסמונת דאון יכולים כיום ברוב חלקי המדינה למצוא את מקומם בבית ספר יסודי המשלב אותם, כל עוד המשפחה מתעקשת על כך וכמובן עושה **shop around** בין בתי הספר המקומיים. יחד עם זאת רק הילדים ביותר מבריקים משתלבים ברמת החטיבה והתיכון. יש הורים שכבר השלימו עם העובדה שילדם יעבור לבית ספר מיוחד בגיל 11 או 12 אחרי שנים של שילוב בבית הספר היסודי. יחד עם זאת נראה כי גם כשתלמידים פחות מבריקים מבין ילדי הדאון עברו ללמוד בחטיבה הם הצליחו בדיוק כמו חבריהם היותר מסוגלים; מה שאומר בבירור ש"יכולת קוגניטיבית" אשר נמדדה על ידי מבחן **IQ** או על ידי מבחן הישגים, זהו מדד ניבוי גרוע לגבי הצלחתו של הילד בשילוב.

עבודה בצוות:

כאשר מארגנים תמיכה לתלמיד עם תסמונת דאון המורה של הכיתה צריכה לשאוף ל:

1. לתת לילד גישה לכמה שיותר מהקוריקולום הרגיל ולא להוציא אותו מפעילויות הכיתה.
2. לעודד את הילד להפוך ללומד עצמאי;
3. לטפח שיתוף פעולה עם ילדים אחרים בכיתה;
4. לעבוד ישירות עם הילדים לפחות פעם בשבוע ואם אפשר אז כל יום קצת.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

המטרות הללו מושגות רק כאשר מורת הכיתה ומורת העזר של הילד (הסייעת) רואות עצמן כצוות אשר עובד בגמישות כדי למלא את צרכי הכיתה כולה. סייעת אשר עומדת כל זמן לרשות הילד וקופצת לעזור לו בכל מצב גורמת לו לתלות ויוצרת אצלו בעיה וכך הילד לא מפתח כישורי עצמאות.

המצב טוב יותר כאשר הסייעת מציעה תמיכה רק כאשר הילד ממש זקוק לה, ועובדת בקביעות עם עוד ילדים אשר זקוקים לעזרה. לטווח הארוך הדבר יועיל לילד הרבה יותר מאשר עזרה של "אחד-על-אחד".

בכמה בתי ספר במיוחד התיכוניים, צעירים עם תסמונת דאון נעזרים ביותר ממורה תומכת אחת. הדבר עובד טוב רק כאשר יש תקשורת טובה בין אנשי הצוות ושניתן לנצל את הכישורים של כל אחד מהם בצורה יעילה. לגישה הזו ישנם כמה יתרונות:-

- זה מונע התפתחות של יחסים קרובים מידי בין הילד לסייעת שלו;
- זה מאפשר כיסוי כאשר הסייעת לא נמצאת;
- זה מונע טראומה מהילד שהסייעת שלו עוזבת לפתע.

במחקר שערכה הכותבת, כל תלמידי בית הספר היסודי, נתמכו על ידי סייעת אחת; אך לגבי ילדי בית הספר התיכון, ל- 32% מהם היו יותר ממורה תומכת אחת; כאשר 19% מהם נתמכו על ידי מורות שונות במקצועות השונים; במחקר שערכו **Lee & Henkuzens (1996)** על עשרה בתי ספר תיכון משלבים, מרשיות חינוכיות שונות, הם המליצו על התאמת התמיכה למקצועות השונים מפני ש:

1. זה מאפשר למורה הסייעת להכיר היטב את הנושא שבו היא מסייעת; וגם כיצד לגשת לנושא;
2. זה גורם לסייעת להרגיש יותר בטוחה בתמיכה את התלמיד; וזה מאפשר להתאים את המורה המסייעת למקצוע שאליו היא מרגישה קרובה;
3. זה נותן הזדמנויות לסייעות ולמורים המקצועיים השונים לעבוד ביחד על מנת ליצר מאגר של חומרי למידה מתאימים;

התפקיד של צוות התמיכה:

חשוב מאוד שצוות התמיכה יקבל הבהרות לגבי התפקיד שלהם בין אם זוהי מורה תומכת או סייעת. הן נמצאות שם קודם כל כדי לסייע לילד אך גם יש להן חלק בתמיכה בכיתה כולה או במורה המקצועית. צריך להבטיח שבית הספר אינו דורש מסייעת שאין לה כישורי הוראה (תעודת הוראה) ללמד תלמיד תוך כדי הוצאתו מהכיתה, אלא אם המורה הרגילה משגיחה על הנעשה.

אחת המטרות העיקריות של תמיכה במיוחד בגיל התיכון היא לעודד את כישורי העצמאות של הילד וכן להוריד בהדרגה את הצורך שלו בתמיכה. בייחוד בגיל בית הספר התיכון אין זה מקובל שמבוגר ילך אחרי הילד לכל מקום; כאשר זקוקים לתמיכה הדבר ניתן בדרך הטובה ביותר על ידי חברים לכיתה. בכך שמעודדים תלמידים אחרים להיות מעורבים ניתן להתגבר על בעיות הבידוד החברתי, אשר חווים מתבגרים עם תסמונת דאון.

מעורבות של מורת הכיתה:

בבתי הספר היסודיים כאשר יש יותר מילד אחד המקבל תמיכה, חשוב להחליף, את הסייעת, וגם את המורה של הכיתה הרגילה, כאשר הילד עולה כיתה, זו יכולה להיות אסטרטגיה מועילה למרות שרק לעיתים רחוקות הדבר נעשה; לא רק שהדבר מעודד את המורה החדשה להתעניין באופן אישי בילד עם התסמונת דאון, במקום להסתמך על הסייעת שכבר מכירה את הילד, זה אף מונע מהילד ומהסייעת שלו להתקרב יותר מידי אחד לשני.

אם סייעת יכולה להישאר עם אותה מורה, ולא עם אותו תלמיד, הן יפתחו דרכי עבודה משותפות, במשך הזמן, וזה יהיה לטובת כולם. בבתי ספר רבים הדבר בלתי אפשרי כיון שהתקציב שלהם מאפשר להם להשתמש רק בסייעת אחת. יחד עם זאת ניתן לעשות הרבה על מנת למנוע בעיות וקשיים כאשר בית הספר מודע לנושא התלות המוגברת.

סייעת אשר עבדה באופן בלעדי עם ילד אחד במשך זמן רב, עשויה לא לרצות "לשחרר" את הילד ואף לא תרצה לעבוד עם ילדים אחרים למרות שזהו הדבר הטוב ביותר עבור הילד.

בזמן שהורים ואנשי מקצוע נלחמים לשמור על רמה נאותה של סיוע, עבור כל ילד עם תסמונת דאון, הם חייבים להיות נחושים ולהתנגד כאשר הילד נתמך יתר על המידה.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

לפי התגובות שנתקבלו מההורים ביותר ממחצית מבתי הספר המשלבים, הסייעת יושבת צמוד לילד ברוב היום, וכמעט שלא עובדת עם שאר ילדי הכיתה; הנתונים מהמחקר מראים כי המורה הרגילה של הכיתה רק ב- 28% מהמקרים מלמדת את הילד המשולב עם תסמונת דאון פחות מפעם בשבוע. בגיל החטיבה העליונה, זה עולה ל- 53% כאשר המורות המקצועיות כמעט ולא מעורבות ישירות בתכנית החינוכית של הילד.

בגיל בית הספר היסודי כמעט כל ההוראה הישירה נעשית על ידי הסייעת; למרות שאנו יודעים שליותר מחצי מהן אין השכלה פורמלית של הוראה. הן אף לא קיבלו הדרכה לגבי העבודה עם ילדי דאון. בגיל החטיבה העליונה הילדים לומדים באמצעות סייעת או על ידי מורה תומכת אשר אין לה כישורים ספציפיים בנושא הנלמד. אנו מקווים שכלל שהמורות ירכשו יותר בטחון בהוראה של ילדי תסמונת דאון, ושהן תלמדנה לעבוד יותר בגמישות עם הצוות התומך, תמונה זו תשתנה.

תמיכה לצוות התמיכה:

רוב בתי הספר, בצדק, מדגישים את הצורך לתת לילד תמיכה. לעיתים קרובות הם לא מכירים בצורך של צוות התמיכה עצמו. התגובות מהשאלונים מצביעים על כך ש- 69% בגיל היסודי, ו- 81% בבתי הספר התיכון לא קיבלו שום תמיכה מהרשות החינוכית המקומית, ומאלו שכן קיבלו רק 11% בבית הספר היסודי ו- 7% בתיכון ראו מורה מדריכה יותר מפעם בסימסטר.

גם כאשר עזרה מבחוח ניתנת, הורים וגם מורות, צריכים לעמוד על כך שניתן זמן למורות ולסייעות לתכנן ביחד את עבודתן עם הילד. רכזת הצרכים המיוחדים בבתי הספר (באנגליה), אשר אחראית על הצוות התומך, צריכה לוודא שהן מקבלות מספיק זמן מחוץ למחויבויות היומיומיות שלהן על מנת לבצע את מה שצריך.

למרות שניתן זמן ביותר ממחצית מבתי הספר התיכון שם המורות והסייעות יכולות לדון על תפקידיהן והאחריות שלהן, רק שליש מהסייעות מקבלות שכר עבור "זמן תכנון". אסור ששתי ספר ינצלו את טוב ליבן של הסייעות שעושות זאת על חשבון זמן הפרטי. הפתרון הוא בתחום האחריות של הרשות החינוכית המקומית שחייבת להכיר בכך שיש לתת זמן לתכנון ויש להכניס זאת להקצאת המשאבים ב"הצהרה" של הילד (זהו המסמך שבו מפרטים למה הילד זכאי).

השגת הקוריקולום/ תוכנית הלימודים:

בבית הספר היסודי, המורה מערבת את הילד בפעילויות הכיתה, או לחילופין מבקשת מהסייעת לעבוד עם הילד ביחידות או בקבוצה קטנה. אך בבית הספר התיכון ישנם הרבה יותר אפשרויות; המחקר מראה כי רוב התלמידים עם תסמונת דאון בבתי הספר התיכון לומדים בכיתות המורכבות מרמות שונות, בחלקן שבוע, עם תמיכה או בלי תמיכה, ובקבוצות נפרדות בשאר הזמן. יותר משליש מהתלמידים מקבלים תמיכה נוספת בכיתה מסייעת או מורת עזר, בחשבון ובאנגלית, בשעה שכמחציתם מוצאים החוצה לקבוצה נפרדת או לעזרה יחידנית לפחות פעם בשבוע. בדרך כלל התלמידים עם תסמונת דאון נמצאים בהקבוצה הנמוכה ביותר, אך היה נער צעיר אחד שהיה בהקבוצה ג' מתוך ד' הקבוצות על מנת למנוע את שהות עם ילדים בעייתיים אשר בדרך כלל נמצאים בהקבוצה ד'. זה חשוב במיוחד לתלמידים עם דאון אשר נוטים מאוד לחקות את התנהגות חבריהם לקבוצה או לכיתה.

As Lee and Henkhuzens note:

If you have a group of pupils with learning difficulties (and maybe associated behavioural difficulties) all together, there are no positive role models available, the teacher may be the only source of ideas and information and the group may be perceived as difficult to teach.

בגיל בית הספר היסודי רוב הילדים משתתפים באותם שיעורים כמו חבריהם, אך בכל אופן 60% נלקחים על בסיס קבוע על ידי הסייעת שלהם לעבוד בצורה יחידנית או בקבוצה, וזה יורד ל- 50% בגיל התיכון כאשר עזרה יותר ממוקדת ניתנת בכיתה.

הוכחות ממקרים שונים הצביעו על כך שילדי ת"ד מתקשים יותר בפיתוח כישורים מתמטיים לעומת כישורי קריאה, אך משום מה יותר זמן מוקדש לפעילויות שקשורות לקריאה מאשר לחשבון (כאשר מוציאים את הילד מהכיתה); למרות שיותר משלושה רבעים של הילדים מוצאים מהכיתה לפעילויות הקשורות לשפה, מספר זה יורד לפחות מחצי ברמת ביה"ס התיכון כאשר יותר דגש מושם על כישורים חברתיים ועל אימון לעצמאות.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

תמיכה ממרפאות בדיבור גם היא יורדת בצורה משמעותית בגיל התיכון כאשר 68% מתלמידי התיכון לא מקבלים שום ריפוי בדיבור בהשוואה ל-33% של ילדי בית הספר היסודי. אפילו ברמת היסודי רק 29% מהילדים רואים תרפיסטיית יותר מפעם בסימסטר למרות שיש להם קשיי שפה. למרות ההכרה בצורך שהצוות התומך יאומן וייתמך בעבודת פיתוח השפה.

אף לא אחד מהילדים בגיל בית הספר היסודי במחקר זה, לא הוצא מתכנית הלימודים הלאומית, למרות שאחוז קטן מילדי בית הספר התיכון קיבלו פטור משפות. בכמה בתי ספר הקצאות של תמיכה לימודית (בשלב 4) אפשרו זמן נוסף לכישורים בסיסיים או ללימודי השלמה. בבתי ספר אחרים, תלמידים בשנתם האחרונה, מקבלים תכנית לימודים אישית המכילה גם לימודים אקדמיים וגם הכשרה מקצועית.

מסקנות:

נתונים שנאספו מיותר מ-300 שאלונים ואשר עליהם נערך דיון עם הורים ומורים, מראים בבירור שהצלחה בשילוב של ילדי תסמונת דאון היא המציאות גם ברמת בית הספר היסודי וגם בתיכון. ישנם עדיין כאלה שהשמה בחינוך משלב לא נותנת להם הרבה מבחינת הוראת כישורים או אינטראקציה עם קבוצת החברים. בשעה שרמה נאותה של משאבים היא חשובה, צריך לתת יותר תשומת לב על הדרך שבה התמיכה ניתנת.

הגורמים העיקריים לשילוב מוצלח הם:-

- גישה חיובית של כל בית הספר כלפי הילד הנכה.
- גישה גמישה לגבי השימוש בצוות התמיכה.
- נטילת אחריות מצד המורה המחנכת על התכנית החינוכית של הילד.
- תקשורת טובה בין בית הספר וההורים.
- תמיכה לבית הספר מהרשות החינוכית המקומית (היא מתכוונת להדרכה).

אם כל זה נעשה, אין סיבה שרוב הילדים עם תסמונת דאון לא ילמדו בבית הספר השכונתי שלהם ויפיקו תועלת גם חברתית וגם אקדמית מחינוך משלב גם ברמת היסודי וגם ברמת התיכון.

כאמור גב' סטפני לורנס היא פסיכולוגית חינוכית שהייתה יועצת לבתי ספר באנגליה לגבי תלמידים עם צרכים מיוחדים; היא שימשה כחברה בועדות ערר שאליהן פנו הורים לגבי השמת ילדיהם על ידי רשות חינוכית כזו או אחרת.